

Opgave 1 Onderwijsvrijheid en onderwijskansen

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Al sinds de jaren tachtig staat het vraagstuk van 'zwarte' en 'witte' scholen op de publieke en politieke agenda. In elf steden nemen gemeentebesturen proeven om scholen meer te mengen. Nijmegen gaat hierin het verst (zie tekst 1). Volgens critici zijn deze maatregelen in strijd met de grondwettelijke vrijheid van onderwijs (tekst 2). In de vaste Tweede Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is begin 2010 uitgebreid gesproken over onderwijs-gelijkheid en onderwijskansen (tekst 3). Veel sprekers stelden dat het niet alleen maar ging om 'zwarte' en 'witte' scholen, maar dat bij segregatie met name verschillen spelen tussen kansarm en kansrijk. In dit debat werd regelmatig een artikel in *NRC Handelsblad* aangehaald (tekst 4). Ook ouders zelf nemen initiatieven om te zorgen voor een meer gemengde populatie van leerlingen (tekst 5).

Lees de regels 1 tot en met 31 van tekst 1.

- 2p 1 Leg uit dat het in Nijmegen bij de problematiek rond de scholen gaat om een politiek probleem. Gebruik in je toelichting twee gegevens uit tekst 1.

Zie de regels 19 tot en met 31 van tekst 1.

Het proces van politieke besluitvorming in de gemeente Nijmegen kan beschreven worden volgens het systeemmodel van politieke besluitvorming.

- 2p 2 In welke fase van het model is het besluitvormingsproces gekomen gezien tekst 1? Licht je antwoord toe.

Sommigen spreken in de discussie over 'zwarte' en 'witte' scholen van een scheiding tussen scholen met kansarme en kansrijke leerlingen, anderen spreken van segregatie naar etnische afkomst.

In Nederland werd het onderwijs lange tijd getypeerd door een (zekere mate van) segregatie naar levensbeschouwing.

- 2p 3 Op welk voor Nederland kenmerkend sociaal-cultureel verschijnsel wordt hier gedoeld?
Leg uit hoe dit verschijnsel in het onderwijs tot uitdrukking komt.

Lees tekst 2.

De confessionele partijen hebben in het verleden gestreden voor het beginsel van onderwijsvrijheid en voor de financiële gelijkstelling van openbaar onderwijs en bijzonder onderwijs. Het resultaat van deze 'schoolstrijd' is neergelegd in artikel 23 van de Grondwet. Hierin kun je ook het confessionele idee van de gespreide verantwoordelijkheid herkennen.

- 3p 4 Wat houdt het idee van gespreide verantwoordelijkheid in? Laat met behulp van twee zinsneden uit artikel 23 zien hoe het idee van de gespreide verantwoordelijkheid in artikel 23 tot uitdrukking komt.

Zie tekst 2.

(Openbaar) onderwijs is een (semi-)collectief goed.

- 2p **5** Welk kenmerk van dit collectief goed herken je in tekst 2?
Geef nog een ander kenmerk van een collectief goed dat van toepassing is op onderwijs.

Lees fragment 1 van tekst 3.

De toenmalige staatssecretaris Dijksma (Onderwijs Cultuur en Wetenschap), vond het verstandig dat Nijmegen ook het huisvestingsbeleid bij het onderwijsbeleid betreft.

- 2p **6** Leg in dit verband het begrip 'verkokering' uit.

Lees fragment 2 van tekst 3.

- 3p **7** Leg met behulp van fragment 2 uit dat de opvatting dat 'zwarte scholen slechte scholen zijn' te beschouwen is als een vooroordeel. Geef eerst twee kenmerken van een vooroordeel.

Lees de standpunten A, B en C in tekst 3.

Enkele sprekers merkten op dat de discussie liep volgens de vanouds bekende ideologische lijnen. In de standpunten A, B en C zijn de meningen samengevat van partijen die drie verschillende stromingen vertegenwoordigen. Er is één christendemocratisch, één liberaal en één sociaaldemocratisch standpunt.

- 3p **8** Welke stroming hoort bij welk standpunt?
Geef bij elk van de drie standpunten aan welk kenmerkend uitgangspunt van de gekozen stroming te herkennen is.

De Tweede Kamer doet haar werk ook in vaste commissies. Het parlement heeft een aantal hoofdtaken, waaronder de beleidsbepalende taak.

- 2p **9** Welke twee andere hoofdtaken heeft de Tweede Kamer?

Lees tekst 4.

Vijf sprekers (van verschillende politieke kleur) haalden tijdens het debat een artikel van Vink aan ter ondersteuning van hun standpunten. Het artikel (tekst 4) werd een aantal dagen voor het debat in *NRC Handelsblad* gepubliceerd. Massamedia hebben een aantal functies in het proces van politieke besluitvorming.

- 2p **10** Welke twee functies herken je in tekst 4?
Geef voor elk van beide functies een voorbeeld uit de tekst.

Lees tekst 5.

Naast de politiek nemen ook burgers initiatieven om het probleem van 'zwarte' en 'witte' scholen aan te pakken. Tekst 5 gaat over de Stichting Kleurrijke Scholen, een stichting van ouders die zich inzetten voor een meer gemengde populatie van leerlingen. Deze stichting is te beschouwen als een pressiegroep.

- 2p **11** Welke twee kenmerken van een pressiegroep zijn te herkennen in de tekst?
Noem bij elk kenmerk een voorbeeld uit de tekst.

Zie tekst 5.

De Stichting Kleurrijke Scholen heeft haar doel om meer gemengde scholen in Nederland te krijgen, nog niet bereikt. In het barrièremodel wordt het proces beschreven of en hoe een maatschappelijk probleem leidt tot overheidsbeleid. Uit tekst 5 kun je afleiden dat de eerste twee barrières blijkbaar door de stichting met succes genomen zijn.

- 4p **12** Leg uit welke twee barrières de stichting met (gedeeltelijk) succes heeft genomen.
Ondersteun je antwoorden met behulp van de tekst.

Opgave 1 Onderwijsvrijheid en onderwijskansen

tekst 1

Tussen dwang en recht

- De gemeente Nijmegen wil zwarte en witte scholen mengen. Dit is in strijd met de grondwettelijke vrijheid van onderwijs, zeggen critici.
- 5 De gemeente Nijmegen wil, in samenspraak met de basisscholen zelf, tegen gaan dat de stad vol zwarte en witte basisscholen staat. Die situatie is een ongewenst bijeffect van de vrijheid van
- 10 ouders om zelf een school te kiezen voor hun kinderen. Vooral witte ouders fietsen graag de halve stad door om hun kind naar die ene, juiste school te brengen. Bij de overgebleven scholen
- 15 blijven kinderen van witte ouders weg en die scholen worden dan al gauw alleen nog bevolkt door kinderen van allochtone ouders. Daarom heeft de gemeente in samen-
- 20 spraak met de schoolbesturen besloten
- 25 vanaf het schooljaar 2010/2011 een centraal aanmeldpunt in te voeren. Ouders mogen een lijstje opstellen, met drie tot zes voorkeursscholen. Een
- 30 centraal aanmeldsysteem bepaalt aan de hand van een aantal criteria vervolgens welke school het wordt. Een doelstelling van het beleid is een verdeling per school van 70 procent kansrijke en 30 procent kansarme kinderen¹⁾.
- 35 Het Nijmeegse beleid is niet in strijd met de vrijheid van onderwijs, zegt de gemeente. Immers: uit artikel 23 blijkt dat ouders de vrijheid hebben om de richting van een school te kiezen – de levensbeschouwelijke of onderwijs-
- 40 kundige grondslag. De vrijheid om een specifieke school uit te zoeken, staat niet in de wet.

naar: Derk Walters - NRC Handelsblad van 4 april 2009

noot 1 Volgens de definitie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen wordt de categorie (kansarm of kansrijk) bepaald aan de hand van het opleidingsniveau van de ouders, de verzorgers of de voogden.

tekst 2

Artikel 23 van de Grondwet

1. De regering zorgt voor het onderwijs.
2. Iedereen mag onderwijs geven. Maar de overheid houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs en onderwijsgevendenden.
3. De overheid zorgt voor openbaar onderwijs. Openbaar onderwijs is voor iedereen. Ook voor mensen met een godsdienst of een bepaalde levensovertuiging. In de wet staat hoe de overheid zorgt voor het openbaar onderwijs.
4. (...)
5. In de wet staan de eisen die de overheid moet stellen aan de kwaliteit van het openbaar onderwijs en het bijzonder onderwijs²⁾. Het bijzonder onderwijs bepaalt zelf hoe het onderwijs eruit ziet.
6. De eisen voor de kwaliteit van het basisonderwijs zijn zo opgeschreven, dat de kwaliteit van het bijzonder en het openbaar onderwijs hetzelfde kan zijn. Het bijzonder onderwijs mag wel zelf bepalen welke boeken en welke andere leermiddelen het gebruikt. Ook mag het bijzonder onderwijs zelf bepalen welke onderwijzers lesgeven.
7. Bijzondere basisscholen krijgen van de overheid evenveel geld als openbare basisscholen. In de wet staat hoeveel geld het bijzonder voortgezet onderwijs van de overheid krijgt.

naar: K. Heij & W. Visser: De Grondwet in eenvoudig Nederlands (2007), pagina 61

noot 2 Bijzondere scholen zijn, in tegenstelling tot openbare scholen, opgericht door particuliere instellingen zoals verenigingen of kerkgenootschappen, maar worden wel bekostigd door de overheid.

tekst 3

Hieronder volgen twee losse fragmenten uit het overleg dat de vaste Tweede Kamercommissie voor Onderwijs Cultuur en Wetenschap op 20 januari en 10 februari 2010 voerde met drie bewindslieden over SEGREGATIE IN HET ONDERWIJS. Daarna volgt de samenvatting van standpunten van partijen uit verschillende politieke stromingen.

FRAGMENT 1

Staatssecretaris Dijkma:

(...) Inmiddels zijn wij in elf gemeenten met pilots begonnen om na te gaan welke maatregelen werken: de vaste
5
aanmeldmomenten, het werken met dubbele wachtlijsten, voorlichting aan ouders en gemeenten die met scholen afspraken maken over bijvoorbeeld
10
plafonds aan de groei van scholen. Als je verstandig bent, betrek je bij dit schoolspreidingsbeleid ook het huisvestingsbeleid. Dat doet men in Nijmegen (...) In Nijmegen en Deventer
15
vinden de meest vergaande projecten plaats, waarbij men echt de leerlingstromen naar scholen aan het beïnvloeden is, maar wel binnen de marges van keuzevrijheid voor ouders.

FRAGMENT 2

Staatssecretaris Van Bijsterveldt-Vliegthart: (...)

Nee, ik vind het belangrijk dat álle

ouders gebruik kunnen maken van de
25
vrije schoolkeuze (...) Ik geef ook aan dat Nederland het echt niet slecht doet als je de leerprestaties van de Nederlandse allochtone leerlingen in Nederland vergelijkt, bijvoorbeeld via het
30
PISAonderzoek³⁾, met die bij andere nationaliteiten. Sterker, wij doen het beter dan landen waar sprake is van een vergelijkbare samenstelling van de allochtone bevolking. De instroompercentages van allochtone leerlingen
35
in het hoger onderwijs zijn de afgelopen jaren spectaculair gestegen (...) Je ziet dat het percentage van de autochtonen steeds meer wordt benaderd (...) Van
40
de inspectie krijgen wij door dat er volgens de inspectienormen heel veel goede zwarte scholen zijn. (...) Anders ontstaat een enorm negatief beeld; wij moeten opletten dat wij het beeld niet
45
cultiveren en juist een witte vlucht veroorzaken (...)

noot 3 Sinds 2000 wordt om de drie jaar in een groot aantal landen een representatieve steekproef getrokken van 4.500 - 10.000 15-jarige scholieren die uitgebreid getoetst worden op hun kennis en vaardigheid op het gebied van moedertaal, wiskunde en natuurwetenschappen.

STANDPUNT A

Gemeenten moeten per wet gedwongen worden om een tweedeling in het onderwijs tegen te gaan. Er moet nog dit jaar een wet komen waardoor gemeenten naar eigen inzicht maatregelen kunnen nemen waar scholen zich niet meer aan kunnen onttrekken. Dan gaat het om dubbele wachtlijsten, een loting- of postcodebeleid, een vast aanmeldpunt en vast aanmeldmoment, zodat alle leerlingen op hetzelfde moment kunnen worden ingeschreven. Op die manier moeten de zwakke leerlingen verdeeld kunnen worden over de scholen.

STANDPUNT B

De regering moet de kwaliteit van de scholen bevorderen, inspelen op initiatieven van onderop door deze te stimuleren en te steunen. Er zijn initiatieven van veel scholen en stichtingen. Dat is een buitengewoon goede zaak. Van wettelijk afgedwongen mengen mag echter geen sprake zijn.

STANDPUNT C

Het realiseren van gemengde scholen moet van onderaf komen en de persoonlijke keuzevrijheid van ouders dient gewaarborgd te blijven. Ingrijpen van de overheid werkt averechts.

tekst 4

De scheiding arme en niet-arme leerlingen houdt dit land dom

De oorzaak voor het falen van ‘zwarte’ scholen is niet de kleur, het geloof, de taal of de cultuur van de leerlingen, maar de achterstand en de armoede die dominant zijn op deze scholen. Maar hardnekkig blijven we deze nieuwe scholen voor de armen ‘zwarte’ scholen noemen. Met deze term vegen we de vraag onder het tapijt of een fatsoenlijke maatschappij zich het wel kan veroorloven dat we in de 21ste eeuw scholen voor de armen hebben.

Natuurlijk: bij onderwijssegregatie is er een overlap tussen achterstand en kleur. Nederland heeft een van de meest gesegregeerde schoolsystemen van alle westerse landen: in dit land is 14 procent van de basisschoolleerlingen van niet-westerse afkomst, en op liefst 12 procent van de basisscholen is de meerderheid van de leerlingen van niet-westerse afkomst. In de vier grote steden zit 80 procent van de niet-westerse leerlingen bij elkaar op school. Dat percentage ontstijgt de Verenigde Staten, waar in vergelijkbare steden de helft van een school uit zwarte leerlingen of ‘hispanics’ bestaat.

Maar dat onderscheid in kleur miskent het bestaan van blanke achterstandsleerlingen. Liefst 20 procent van de 1,5 miljoen leerlingen in het Nederlandse basisonderwijs is een achterstandsleerling. Bijna evenveel gekleurd als niet-gekleurd. Uit recent onderzoek blijken de arme blanke leerlingen in Zuid-Limburg net zo gesegregeerd op de basisschool zitten als hun gekleurde lotgenoten in Rotterdam. De middenklasse mijdt ook deze blanke scholen. Uit Engels onderzoek uit 2007 in opdracht van de OESO, blijkt dat Nederland een hogere scheiding van arme en niet-arme leerlingen in het voortgezet onderwijs heeft dan Engeland – toch het klassenland bij uitstek. Deze segregatie heeft uiteindelijk tot gevolg dat maar 5 procent achterstandsleerlingen terechtkomt in hbo of hoger. (...) Mijn ontdekkingsreis door onderwijsland leidde me uiteindelijk naar de Verenigde Staten, het land dat meer dan vijftig jaar wisselende ervaring heeft in de strijd tegen de schoolsegregatie. Ongemerkt is daar de afgelopen acht jaar in rap tempo een nieuwe vorm van kleurenblinde school

- integratie ontstaan: men kijkt niet meer naar ras, maar naar inkomen. Meer dan
60 vier miljoen van de zestig miljoen Amerikaanse leerlingen gaan naar 'public schools' in steden als New York en Cambridge, waar een maximum wordt gesteld aan het aantal achterstandsleerlingen: maximaal 30 tot 40
65 procent. Uit onderzoek blijkt dat de prestaties van arme leerlingen vooruitgaan en misschien nog wel belangrijker: de prestaties van de midden
- 70 klasseleerlingen lopen geen schade op. (...)
Welk belang hebben Nederlandse ouders en hun kinderen uit de middenklasse bij een soortgelijk systeem in Nederland? (...) een land met een
75 onderwijssysteem dat een grote groep leerlingen niet weet op te leiden voor een zogenoemde kennismaatschappij waar een groot tekort is aan goed gekwalificeerd personeel, snijdt zich
80 lelijk in de eigen vingers.

*naar: Anja Vink in NRC Handelsblad van 16 januari 2010 (sterk ingekort)
(Anja Vink is freelance onderwijsjournalist)*

tekst 5

'Ouderinitiatieven zijn een belangrijk middel om scholen mooier te kleuren'

- "Dat je kind op een gemengde school zit, is goed voor het kind zelf, maar ook voor de ouders en uiteindelijk voor de samenleving. Daarom zetten vanaf
5 1995 ouders uit het hele land zich in voor het mengen van scholen. Ze maken reclame om het naar school gaan in de eigen buurt te promoten. Verder lobbyen ze bij politici, woningcorporaties en andere organisaties in
10 de wijk om met hen samen te werken aan gemengde scholen in de buurt. Want bij een gemengde buurt hoort ook een gemengde school."
- 15 Aan het woord is Lonneke Sondorp, directeur en oprichter van de Stichting Kleurrijke Scholen. Met een startsubsidie van het ministerie van
Onderwijs richtte Sondorp de Stichting
20 Kleurrijke Scholen op. Deze stichting zet zich samen met ouders ervoor in om segregatie in het onderwijs tegen te
gaan en ondersteunt zo'n 100 ouderinitiatieven gericht op een toename van
25 gemengde scholen. Bovendien zorgt de stichting ervoor dat ouders mee kunnen praten over spreidingsbeleid en over de manier waarop in een gemeente aan gemengde
30 scholen wordt gewerkt. De stichting bestaat nu twee en een half jaar en vertegenwoordigt al meer dan 100 ouderinitiatieven in tien steden.
"De ouders organiseren voorlichtingsavonden, timmeren aan de kwaliteit van de school en ze organiseren leuke
35 evenementen in en om de school."
- Sondorp vertelt over het succes van het lobbywerk door ouders. Hoewel
40 gemeenten en schoolbesturen eerst nogal terughoudend waren om iets aan onderwijssegregatie te doen, staan ze er nu een stuk meer voor open (...)

naar: Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt, 10 juni 2009